

Verslag 19 mei 2021 @Zoom

UniversiteitsForum

Digitalisering van Onderwijs

Digitalisering van Onderwijs

Na op 30 april uitvoerig in gesprek te zijn geweest over de UvA in coronatijd en vooral hoe de transitie naar het 'nieuwe normaal' eruit zal zien, is het UniversiteitsForum op 19 mei aan de slag gegaan met de digitalisering van het onderwijs. De UvA heeft haar conceptvisie aangeboden aan de academische gemeenschap. Deze conceptvisie is als uitgangspunt gebruikt voor de deliberaties van het UniversiteitsForum op 19 mei.

1

Student-student:

Brainstorm: Voor het contact tussen studenten hebben digitale middelen (van de UvA) wel degelijk meerwaarde. Hoe dan? (p. 8-9)

2

Docent-student:

Digitale middelen kunnen helpen met kleinschaligheid, persoonlijke feedback, activering, en toegankelijkheid. Klopt dit? Als we prioriteiten moeten stellen, welke vormen van digitalisering verdienen dan prioriteit? (p. 9-11)

3

Student-content:

Digitale middelen verbeteren de toegang tot en de kwaliteit van onderwijsmaterialen, en de manier waarop de student die bestudeert. Klopt dit? Als we prioriteiten moeten stellen, welke vormen van digitalisering verdienen dan prioriteit? (p. 11-12)

4

Rol van de docent:

Met meer digitale middelen moet een docent in sterkere mate een begeleider van het leerproces, een ontwerper van studiemateriaal en een verzorger van online interactie zijn. Klopt dit? Wat vinden we hiervan? (p. 12-13)

5

Randvoorwaarden:

Onder welke voorwaarden is digitalisering een verrijking voor het onderwijs? Herkennen we de voorwaarden zoals genoemd in het visiestuk, en zijn ze voldoende? (p. 16-18)

Gast spreker

Monique Volman

Het thema werd ingeleid door Monique Volman, hoogleraar onderwijskunde aan onze eigen universiteit. De afgelopen maanden gaf zij leiding aan een onderzoek naar de ervaringen van docenten met digitaal onderwijs. De definitieve resultaten laten nog even op zich wachten, maar het UniversiteitsForum had de eer om alvast kennis te nemen van wat voorlopige observaties. Docenten blijken ontzettend veel geleerd te hebben van het afgelopen jaar en dat ook zeer te waarderen. Volman deelde de verschillende voor- en nadelen die door docenten werden genoemd en benadrukte dat de verschillen tussen faculteiten erg groot zijn. Zo is men bijvoorbeeld aan de FEB duidelijk enthousiaster dan aan de FGw.

De meeste positieve ervaringen hadden betrekking op het lesmateriaal en de flexibiliteit van online onderwijs, naast dat docenten het erg hebben gewaardeerd om zoveel nieuwe dingen te leren. De participatie van studenten werd opvallend genoeg zowel als voordeel als nadeel genoemd. Qua nadelen werd onder meer genoemd dat docenten het moeilijk vonden om te zien of studenten wel of niet goed meekwamen in het vak en het algemene gebrek aan spontaniteit. Universiteitsbreed gelooft zo'n 60% van de docenten dat digitaal onderwijs een goede aanvulling zou kunnen zijn naast fysiek onderwijs. Het UniversiteitsForum is aan de slag gegaan met de vraag hoe dat eruit zou kunnen zien.

Voor het contact tussen studenten hebben digitale middelen (van de UvA) wel degelijk meerwaarde. Hoe dan?

Het visiedocument stelt dat het grootste deel van de student-student interactie al door studenten zelf wordt vormgegeven en dat de universiteit wat dat betreft niet zoveel te bieden heeft. Het klopt dat studenten verreweg het grootste deel van hun onderlinge interacties al succesvol zelf vormgeven en dat de UvA dit niet moet willen vervangen of verstoren met digitale middelen, maar het is te makkelijk om te zeggen dat de universiteit niks voor hen op dit vlak zou kunnen betekenen naast wat het al doet via bijvoorbeeld Canvas. In de break-out is gebrainstormd over een mogelijk instrument dat van waarde kan zijn. Voor veel vakken geldt dat de studenten zelf het initiatief nemen om een whatsappgroep aan te maken voor alle studenten die het vak volgen. Dit bevordert de onderlinge interactie en helpt ook docenten omdat studenten gemakkelijk praktische vragen aan elkaar kunnen stellen in plaats van alleen aan de docent.

Het lastige aan deze appgroepen is dat ze (1) niet altijd even inclusief zijn doordat studenten die nog niemand anders kennen in het vak er vaak niet inkomen en (2) niet voor alle studenten even wenselijk zijn vanwege het risico op spam. Een mogelijke oplossing hiervoor is een chat waar automatisch iedereen aan wordt toegevoegd die is ingeschreven bij het vak en qua software los staat van whatsapp. Werknemers maken al regelmatig gebruik van programma's als Slack voor dit doeleinde, maar een universeel georganiseerd equivalent voor studenten ontbreekt. Een vergelijkbaar idee dat mogelijk zelfs binnen dezelfde software gerealiseerd kan worden is een platform met digitale studieplekken, zoals waar de UB de afgelopen tijd mee geëxperimenteerd heeft. Gezelligheid kan de UvA heel moeilijk initiëren, maar zij kan wel de publieke ruimtes creëren waar het uit zichzelf kan ontstaan.

Zeker wanneer het doel is om meer interactie te krijgen tussen Nederlandse en internationale studenten, is het belangrijk om ruimtes te creëren waar zij elkaar tegenkomen en op elkaar zijn aangewezen. Digitale middelen bieden daarvoor veel kansen. Verder helpt het voor sociale cohesie om meer continuïteit te hebben in met welke studenten je vakken volgt. Dat kan via langere vakken, maar er zijn ook andere strategieën denkbaar. Zeker in het komende jaar wanneer we

meer aandacht willen voor deze cohesie vanwege de opgelopen sociale achterstand is het belangrijk om over dit soort dingen na te denken. Iets om rekening mee te houden in het kader van de transitie naar het nieuwe normaal is dat studenten wat tijd nodig gaan hebben om te wennen aan de vele sociale contacten. In al het enthousiasme van docenten om meer tijd te steken in bonding en kennismaking kan het ook snel teveel worden. Rustig opbouwen is wat dat betreft verstandig.

- ▶ Bied een chatfunctie aan waar automatisch alle studenten van een vak in zitten, los van WhatsApp.
- ▶ Stimuleer interactie tussen internationale en Nederlandse studenten via digitale middelen.
- ▶ Onderzoek of het mogelijk is om meer cohesie te realiseren binnen opleidingen, bijvoorbeeld via meer continuïteit wat betreft met welke medestudenten je vakken volgt in het eerste jaar.
- ▶ Bouw sociale activiteiten rustig op, zodat studenten de tijd hebben om te wennen na de lange lockdown.

Digitale middelen kunnen helpen met kleinschaligheid, persoonlijke feedback, activering, en toegankelijkheid. Klopt dit? Als we prioriteiten moeten stellen, welke vormen van digitalisering verdienen dan prioriteit?

2

In het ideale scenario slagen we erin om de meest passieve onderdelen van het onderwijs, denk aan hoorcolleges, te digitaliseren en in plaats daarvan een live werkgroep te organiseren (of een andere vorm van interactief onderwijs). Digitalisering kan via die weg een mooie aanvulling zijn, maar zou niet ten koste moeten gaan van de hoeveelheid fysieke contacturen van studenten. Door in te zetten op het idee van een campusuniversiteit lijkt het visiedocument ook op deze lijn te zitten, maar komt nog niet echt met plannen voor het probleem dat hierbij komt kijken: het risico dat we teveel vragen van docenten.

Aan de ene kant bespaart de mogelijkheid tot hergebruik de tijdsinspanning van docenten in het geval van digitalisering van hoorcolleges, maar wanneer we meer willen dan opgenomen traditioneel hoorcollege (bijvoorbeeld kennisclips), dan stijgt de benodigde tijd al snel tot vele malen hoger dan het fysieke college. Als daar niet voor gecompenseerd kan worden met meer middelen, wat waarschijnlijk is gezien de financiering van het hoger onderwijs, dan is het onwaarschijnlijk dat we meer kleinschalig interactief onderwijs kunnen realiseren door middel van digitalisering. Digitalisering lijkt misschien aantrekkelijk als bezuiniging, maar gaat in de eerste plaats vooral veel geld kosten als we het goed willen doen.

De besteding van tijd is niet het enige wat we van docenten vragen. We verwachten ook competenties die lang niet alle docenten al bezitten, wat voor enorm veel stress kan zorgen. Het is dan ook goed dat het visiedocument het belang van professionalisering benadrukt. Het afgelopen jaar bleek dat studenten wanneer zij daartoe de gelegenheid kregen vaak beter in staat waren om onderwijs met digitale middelen vorm te geven dan de docent zelf. Om de last voor docenten te verlichten is het goed om ook te blijven kijken naar wat studenten aan het onderwijs zouden kunnen bieden vanuit hun eigen competenties en creativiteit met digitalisering. Via het 'flip the classroom'-principe worden studenten als het ware mede-eigenaar van het vak en worden ze gestimuleerd actief mee te denken en aan de slag te gaan met nieuwe werkvormen. Kortom, digitalisering biedt veel verschillende kansen, maar we moeten ervoor waken dat we niet veel te veel van onze docenten gaan verwachten. We moeten ze optimaal ondersteunen en dat betekent ook investeringen in personeel en professionalisering.

- ▶ **Digitalisering kan een mooie aanvulling zijn, maar zou niet ten koste moeten gaan van de hoeveelheid fysieke contacturen.**
- ▶ **We moeten oppassen dat we niet teveel vragen van docenten, zowel qua tijd als expertise, zonder de benodigde investeringen.**
- ▶ **Benut de handigheid van studenten bij het inzetten van digitale middelen in vakken, bijvoorbeeld via het 'flip-the-classroom' principe.**

Digitale middelen verbeteren de toegang tot en de kwaliteit van onderwijsmaterialen, en de manier waarop de student die bestudeert. Klopt dit? Als we prioriteiten moeten stellen, welke vormen van digitalisering verdienen dan prioriteit?

Iets wat onder de student-content interactie valt is de wijze van tentaminering, iets wat absoluut aandacht verdient in het kader van digitalisering. Tentamens zijn moeilijk te digitaliseren, dat is de conclusie van het afgelopen jaar, maar het is goed mogelijk dat na de zomer en eventueel tijdens een andere pandemie tentamens toch digitaal afgenomen moeten worden. Proctoring roept veel (terechte) weerstand op en is bovendien niet waterdicht. Soms leent de stof of de beschikbare tijd zich niet voor open vragen of essays en is er dus een manier nodig om meerkeuze te tentamineren op een manier die niet leidt tot grootschalige fraude. Twee concrete adviezen daarvoor kwamen naar voren in de break-out: laat studenten een soort integriteitsverklaring tekenen en maak gebruik van willekeurig gegenereerde tentamens op basis van een grote verzameling vragen, zodat niemand het zelfde tentamen maakt.

Een andere interactie tussen studenten en content is de voorbereiding van vakken. Hier sluit de groep aan bij de vorige break-out: verplaats het passieve contactgedeelte (hoorcolleges) naar het domein van de voorbereiding, zodat studenten en docenten de tijd die ze samen hebben optimaal kunnen benutten. Digitale tools kunnen vervolgens ook tijdens die interactie worden ingezet om de meest complexe onderdelen van de content uit te leggen. Digitale content voor voorbereiding van werkgroepen hoeft niet beperkt te blijven tot opgenomen colleges of kennisclips, er is immers ook veel al bestaand materiaal beschikbaar waar we uit zouden kunnen putten.

In het visiedocument staat dat grootschalige fysieke hoorcolleges niet populair zijn onder studenten. Hoewel het UniversiteitsForum bevestigt dat de digitalisering van hoorcolleges kansen biedt, is het ook goed om te benadrukken dat voor een deel van de studenten en docenten het fysieke hoorcollege wel degelijk belangrijk is. Dit blijkt onder andere aan de opkomst zelfs wanneer er een opname beschikbaar is. Zoals ook Monique Volman benadrukte, de verschillen wat dit betreft zijn groot tussen de faculteiten

- ▶ **Probeer tentamens zo snel mogelijk weer op locatie te doen, maar als dit niet kan dan zijn nieuwe oplossingen nodig die niet van proctoring afhankelijk zijn, zoals een integriteitsverklaring of willekeurig samengestelde tentamens.**
- ▶ **Gebruik digitalisering om het voorbereidende werk voor studenten makkelijker te maken (zoals kennisclips in plaats van groot hoorcollege), zodat de contacturen met de docent optimaal benut kunnen worden.**
- ▶ **De waardering van hoorcolleges verschilt sterk per afdeling, dus het verstandig de digitalisering ervan niet van bovenaf op te leggen.**

Met meer digitale middelen moet een docent in sterkere mate een begeleider van het leerproces, een ontwerper van studiemateriaal en een verzorger van online interactie zijn. Klopt dit? Wat vinden we hiervan?

Het is aannemelijk dat de rol van de docent verandert door de digitalisering van onderwijs. Het afgelopen jaar hebben we al gezien hoe docenten werden gedwongen om veel meer na te denken over werkvormen, pedagogiek en de creatieve inzet van digitale middelen. Uiteindelijk blijft echter de overdracht van kennis een kernonderdeel van de rol van docent, juist omdat inspiratie vaak via die overdracht plaatsvindt. Kennisoverdracht laat zich grotendeels digitaliseren, maar bedenk wel dat dit te vergelijken zou zijn met het verschil tussen het luisteren naar een concert en naar een CD. Als docenten alleen nog maar zouden begeleiden in een proces waarin verder de student zelf alle kennis tot zich neemt, dreigt het moeilijk te worden de student nog als docent vanuit de inhoud te inspireren. Een taakverdeling kan daar helpen, waarbij beginnende docenten vooral op de begeleiding zitten en de docenten met meer onderzoekservaring de rol van overdrager en inspirator op zich nemen. Dat laatste is zeker aan het begin van een opleiding erg belangrijk om de toon te zetten: wat zijn wetenschappelijke normen, wat typeert het vakgebied? Het zou een gemis zijn als we dergelijke kennis alleen nog maar digitaal aanbieden. De verschillende rollen bestaan al, maar de digitalisering plaatst ze nu in nieuw daglicht, juist omdat het een makkelijker te digitaliseren is dan het ander, maar wel beide ontzettend belangrijk zijn. Vanwege het afgelopen jaar zijn we automatisch geneigd om over digitalisering na te denken als een vervanging van bestaand onderwijs, maar dat hoeft het niet te zijn (en zou het grotendeels ook niet moeten zijn).

- ▶ De rol van de docent verandert door digitalisering, maar kennisoverdracht blijft een centrale taak.
- ▶ Digitale kennisoverdracht in plaats van luisteren naar een docent op locatie is als het verschil tussen een CD en een concert.
- ▶ In het bijzonder de introductie tot een vakgebied en de academische normen en waarden zijn waardevolle vormen van kennis die beter persoonlijk over te brengen zijn.
- ▶ We moeten digitalisering zien als aanvulling en niet als een vervanging van het onderwijs, wat het in het afgelopen jaar vanwege de coronacrisis wel was.

Onder welke voorwaarden is digitalisering een verrijking voor het onderwijs? Herkennen we de voorwaarden zoals genoemd in het visiestuk, en zijn ze voldoende?

Digitaliseren gaat niet zomaar, er zijn verschillende dingen die absoluut op orde moeten zijn willen we erin slagen om digitalisering echt van meerwaarde te laten zijn voor ons onderwijs. De eerste is een goede digitale infrastructuur. Dat betekent dat er investeringen nodig zijn en samenwerkingen met betrouwbare en capabele externe partijen, waaronder ook commerciële. Voor alle externe partijen geldt dat we als UvA goed zicht moeten houden op wat er met de persoonlijke data van studenten gebeurt. Voldoen aan de AVG is daarbij een minimum, maar we zullen soms ook verder moeten gaan om de privacy van onze studenten te beschermen. Digitale applicaties bieden de mogelijkheid om het gedrag van studenten tot in detail bij te houden, iets wat nu al op geaggregeerd niveau gebeurt onder het mom van learning analytics. We moeten goed in de gaten houden dat dergelijke verzamelde data geen onwenselijke consequenties gaat hebben voor studenten.

Een andere voorwaarde is dat we bij het digitaliseren nooit het hogere doel uit ons ogen verliezen: het verbeteren van de kwaliteit van ons onderwijs. Dat betekent dus ook dat we continu vanuit een pedagogisch perspectief moeten blijven kijken naar hoe we ons onderwijs herstructureren en niet moeten digitaliseren om het digitaliseren. Onderdeel daarvan is ook het vinden van de juiste balans tussen differentiatie, flexibiliteit en continuïteit in het curriculum. Als dat laatste teveel in het geding komt dan zou dat ook negatieve effecten kunnen hebben voor de sociale cohesie in een opleiding: iets wat we juist erg waardevol vinden. Daarbij moeten we oppassen dat we niet alles alleen proberen te doen. Digitalisering speelt bij bijna alle andere kennisinstellingen, waar ze soms ook al een eind verder zijn dan wij. Laten we vooral van hen leren en vooral digitaal lesmateriaal uitwisselen wanneer dat waardevol zou zijn. Het is ook in samenwerkingsverband makkelijker om te waken voor een te grote rol van commerciële partijen in het aanbieden van onderwijsmateriaal, als we samen optrekken is het makkelijker om zorgvuldig hier onderzoek naar te doen en afspraken te maken.

- ▶ Een goede digitale infrastructuur is essentieel.
- ▶ We zullen op zoek moeten naar betrouwbare publieke én commerciële partijen om mee samen te werken.
- ▶ De privacy van studenten en medewerkers mag absoluut niet in het geding komen. Soms zullen we daarin verder moeten gaan dan de AVG.
- ▶ We moeten ervoor waken dat we niet teveel van ons onderwijs gaan uitbesteden aan externe partners.
- ▶ Samenwerking met andere kennisinstellingen maakt het makkelijker om goede afspraken te maken met externe partners en om te leren van elkaars *best practices*.

Vragen? Neem dan contact op met secretaris
Roeland Voorbergen
universiteitsforum-bb@uva.nl